

КІЛЬКІСНІ І ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПОЛУЧУВАНOSTІ ПРИЙМЕННИКІВ ІЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИМИ ПІДКЛАСАМИ ІМЕННИКІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ)

У статті за допомогою статистичних методів досліджується семантична сполучуваність прийменників із лексико-семантичними підкласами іменників. Окрім частоти вживання розглядаються основні параметри сполучуваності – широта і інтенсивність. Широта сполучуваності залежить від широти семантики, морфологічної будови і функціональної активності лексичних одиниць. Інтенсивність сполучуваності зумовлюється активізацією сем ядра і коллоката у відповідному функціональному стилі.

Семантична сполучуваність, як і значення слова, належить до провідних проблем сучасного мовознавства. Ще й досі не розв'язане питання про співвідношення сполучуваності та лексичного значення. Таке завдання виявляється особливо складним, коли йдеться про абстрактну, багатозначну лексику або службові частини мови, до яких належить прийменник. Так, Д.М. Шмельов зауважує: "Якщо для слів, що позначають конкретні предмети, розмежування значень здійснюється нібито на основі врахування денотативних можливостей слова, то для всієї решти лексичних одиниць сама думка про нього виникає лише у зв'язку з тим, що зіставляються різні контексти вживання слова" [1: 93]. Аналогічні думки висловлює Ю.Д. Апресян, який вважає, що семантична інформація у значенні слова може бути розтлумачена або як особливість його семантики, або як особливість його синтактики [2: 230]. У нашому дослідженні ми також виходимо з тези, що "всі особливості лексичного значення так чи інакше відображаються в його сполучуваності" [3: 29]. Роботи, в яких досліджувалась семантика прийменників, можна систематизувати за таким критерієм – "чи знаходяться у фокусі уваги дослідників відношення між членами групи в системі мови, чи ні" [4: 724]. Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених семантичним і синтаксичним особливостям прийменників (С. Барик, І. Вихованець, Г. Гельбіг, В. Абрахам, В. Брендаль, І. Кучеренко, Н. Лягушкіна, О. Селіверстова, А. Загнітко та ін.), немає праці, в якій було б проведено комплексне дослідження синтагматичних властивостей усіх прийменників сучасної німецької мови з широким використанням методів статистичного аналізу.

Метою нашого дослідження є аналіз семантичної сполучуваності прийменників із лексико-семантичними підкласами (ЛСП) іменників на матеріалі сучасної німецької публіцистики [5-9]. Завдання статті полягає у проведенні кількісного і якісного аналізу семантичної сполучуваності. Основними параметрами, які характеризують семантичну сполучуваність, є широта, інтенсивність і селективність. Ці всі параметри можуть досліджуватись за допомогою квантитативних методів (критерію "хі-квадрат" і коефіцієнта взаємної спряженості Чупрова) [10: 47]. У центрі дослідження знаходяться прийменниково-іменникові фрази, які виступають у ролі: 1) вільних поширювачів на рівні речення (*das Buch liegt auf dem Tisch*); 2) семантичних актантів на рівні іменникової фрази (*der Weg nach Bromberg*); 3) вільних поширювачів на рівні іменникової фрази (*der Dom zu Köln*) [11: 67]. Таке обмеження вибірки зумовлене тим, що в згаданих вище фразах прийменники залежать від іменників, а не від дієслів чи прикметників. Ось чому, ми розмежуємо ліву (*der Weg nach*) та праву позицію іменників (*auf dem Tisch*) відносно досліджуваних прийменників. Це проводиться також для того, щоб з'ясувати, чи розташування ядра впливає якимось чином на сполучувальні властивості коллокатів.

До вибірки включалися всі приклади вживання прийменників із іменниками з кожної п'ятої сторінки журналів та кожної другої сторінки газет (приклади виписувалися лише з крайньої лівої колонки газети). Загальний масив тексту складає 97495 слововживань, кількість досліджуваних сполучень – 5217. Відносна похибка вибірки складає 2,7% (при достатній 33%), що дає підстави для переконливих висновків про характеристики й властивості генеральної сукупності тексту і її складових.

З 149 прийменників суцільної вибірки з словника Duden [12] у публіцистиці зафіксовано вживання 71 прийменника. Найбільш частотними виявилися прийменники *in* (1206 випадків уживання з 5217), *für* (542) та *mit* (383), далі йдуть прийменники *mit* (383), *auf* (311), *an* (282), *bei* (227), *nach* (189), *aus* (131). Дуже рідко трапляються прийменники *anlässlich*, *betreffs*, *bezüglich*, *diesseits*, *seitens*, *ungeachtet*, *kontra*. Частіше від теоретично очікуваного спостерігається вживання прийменників *ab*, *bis*, *seit*, *vor*, *um*, *nach*, що уточнюють локалізацію предмета /особи/ дії в часі, *per*, *laut*, що вказують на джерело інформації.

Всі іменники вибірки були класифіковані на основі логіко-семантичного принципу на 30 лексико-семантичних підкласів [13: 163]. У позиції ліворуч від досліджуваних прийменників найчастіше зафіксовані сполучення прийменників із підкласом іменників (далі – ЛСП) на позначення дії (330 сполучень), далі йдуть іменники, що позначають мову (303) та абстракції (165). Найменшими за частотою вживання ліворуч є іменники, що позначають фауну (3), власні назви країн (6) і природні речі (7). Не зафіксовано сполучень із іменниками на позначення флори. У позиції праворуч від прийменників перші три місця за частотою вживання посідають: іменники, що позначають час (573), державу (330) та власні назви країн (310). Найменш частотними ЛСП іменників у позиції праворуч від прийменника виявилися природні речі (5), іменники на позначення фауни (5) та флори (6).

Широта сполучуваності, як один з її параметрів, показує рівень реалізації сполучувального потенціалу мовних одиниць і може бути виражена за допомогою абсолютних або відносних величин [14: 45]. Найвища широта сполучуваності з прийменниками ліворуч спостерігається в ЛСП іменників, що позначають *дії, мову та процеси*. Найменшу широту сполучуваності в позиції ліворуч виявили іменники, що позначають *фауну, природні речі, харчі й напої*. У позиції праворуч найчастіше зустрічаються ЛСП іменників на позначення *держави, міри та мови*. Це зумовлено в першу чергу кількісним переважанням іменників цих підкласів у публіцистиці, де основну увагу зосереджено на політичних подіях, дебатах, цифрових даних. Найменшу широту сполучуваності зафіксовано у іменників, що позначають *природні речі, харчі й напої та фауну*, що теж зумовлено їх малою зустрітваністю у пресі: Описи природи і фауни не характерні для публіцистичного стилю, а іменники підкласу *харчі й напої* зустрічаються в поодиноких випадках, в основному, лише в рекламі. Коефіцієнт кореляції лівої та правої позицій склав 0,756, що при $d_f=28$ та $P=0,05$ свідчить про статистично значущий прямий зв'язок, тобто в публіцистиці в обох позиціях від досліджуваних прийменників іменники мають приблизно однаковий рівень реалізації потенційно можливої сполучуваності.

Якщо розглянути широту сполучуваності окремо взятих прийменників з виділеними ЛСП іменників, то найбільша широта сполучуваності з іменниками ліворуч зафіксована в прийменників *in, für* та *mit*, що пояснюється їх великою частотою вживання, простою морфологічною будовою, широтою семантики. Інші ж прийменники сполучаються з одним або кількома ЛСП іменників або ж не зустрічаються взагалі. У позиції іменника праворуч найбільшою широтою сполучуваності характеризуються прийменники *in, auf* та *bei*. Коефіцієнт кореляції лівої та правої позицій усіх прийменників склав 0,773, що при $d_f=66$ та $P=0,05$ (критичне значення $t=0,243$) має статистичну значущість і свідчить про рівномірність розподілу широт в обох позиціях. Досить високі показники широти сполучуваності в обох позиціях спостерігаються в прийменників *von, an, zu, über, um* та ін. Найменшу кількість лексичних зв'язків в обох позиціях зареєстровано в основному в прийменників, які вживаються з родовим відмінком: *anlässlich, betreffs, bezüglich, binnen* та ін. Причини різної широти сполучуваності прийменників із ЛСП іменників мають, на нашу думку, як мовний, так і позамовний характер. Так, найбільш уживані прийменники *in, von, mit, zu, für, bei* багатозначні; семантичні межі окремих варіантів цих прийменників нечіткі. Це уможливорює переосмислення просторових відношень у різні види атрибутивних та об'єктних відношень, і тому згадані прийменники утворюють різноманітні смислові зв'язки з іменниками більшості семантичних підкласів. До позамовних чинників належить функціональна активність іменників відповідних лексико-семантичних підкласів.

Дослідження семантичних зв'язків не повинно обмежуватися лише фіксацією частоти спільного вживання лексичних одиниць у тексті, це не є проявом сили зв'язків. Тому ще одним важливим параметром сполучуваності, який інформує про ступінь синтагматичної зв'язаності лексичних одиниць, є **інтенсивність**. У результаті статистичного аналізу альтернативних таблиць, складених на основі вихідної таблиці про частоту вживання, було встановлено, що 15 прийменників – *gegenüber, mit, nach, von, zu, durch, für, gegen, um, an, auf, in, über, unter, vor* – виявили стандартні зв'язки [15: 46], тобто такі зв'язки, в яких емпіричні частоти виявилися вищими за теоретично очікувані величини з ЛСП іменників в обох позиціях. Розглянемо ці прийменники та їх зв'язки детальніше.

Найбільшу кількість статистично значущих зв'язків у позиції зліва виявив прийменник *zu* (6 зв'язків), за ним ідуть прийменники *von* та *für* (по 5 зв'язків). Прийменники *auf* і *an* реалізують у позиції зліва по 4 статистично значущі зв'язки, *in* – 3 зв'язки, *gegenüber, nach, durch, gegen* та *um* – по 2 зв'язки. Решта прийменників – *mit, über, unter, vor* – мають по одному стандартному зв'язку. Статистично значущі зв'язки зафіксовано з 19-ма ЛСП іменників з 30-ти досліджуваних, найбільшу кількість зв'язків – п'ять – виявлено у сполученні з ЛСП іменників на позначення *процесів та мови*.

Розглянемо на прикладах конкретні випадки семантичних зв'язків прийменника *zu*. Досліджуваний прийменник має в позиції ліворуч середні стандартні зв'язки з іменниками на позначення: 1) **держави**: *Als neuer Inhaber der Rudy Baum GmbH erarbeitet jetzt Thorsten Schlicht ... erfolgreiche Konzepte zur Steueroptimierung* [8: 165]; 2) **дороги**: *Er glaubte fest daran, dass die bessere Verständigung von Mensch zu Mensch ein Weg zu einer vernünftigen Weltordnung sein kann* [5: 40]; 3) **абстракцій**: *Unter diesem Titel hat der Soziologe Peter Weingart eine fulminante Untersuchung über das Verhältnis der Wissenschaft zu Politik, Wirtschaft und Medien verfasst* [7: 3]. Слабкі зв'язки зафіксовано у сполученні з іменниками, що позначають: 1) **характеристики живих та неживих об'єктів**: *Nimmt man als Rahmen für die Zuordnung von Kunst und Dichtung und Philosophie den Kulturbetrieb, dann besteht die Gleichstellung zu Recht* [5: 145]; 2) **мову**: *Die französische Regierung verhinderte sogar, dass die Präambel zur Charta europäischer Grundrechte die jüdisch-christliche Tradition beim Namen nannte* [7: 13]; 3) **символи**: *Weitere Informationen zu den Angeboten und den Teilnahmebedingungen erhalten Sie unter 0800 1721221* [8: 105]. Слід зазначити, що набір ЛСП іменників, з яким виявлено стандартні зв'язки прийменника *zu* у публіцистиці, дещо відрізняється від відповідного набору в художньому стилі [16]. Так, спільними для обох стилів є сполучення з ЛСП іменників на позначення *дороги та держави*. У художньому стилі зафіксовано також статистично значущі зв'язки з ЛСП іменників на позначення *механізмів, процесів, будівель, просторових об'єктів*, у публіцистичному – *абстракцій, характеристик живих та неживих об'єктів, мови, символів*. Це свідчить про те, що один і той самий прийменник має в кожному окремому функціональному стилі специфічні набори ЛСП іменників, з якими він сполучається. Це залежить, очевидно, не від внутрішньомовних факторів (відповідності сем), а від лексичного складу текстів окремих функціональних стилів. У свою чергу, лексемний склад текстів у певному функціональному стилі залежить від набору предметів і явищ, які позначаються лексичними одиницями, вжитими в даному стилі. Ось чому можна вважати, що

"лексичний склад тексту" зумовлений позамовними чинниками. Прослідкуємо сполучуваність інших прийменників із ЛСП іменників зліва в публіцистиці.

Прийменник *von* має статистично значущі зв'язки з іменниками в позиції ліворуч на позначення: 1) **міри**: *Literaturpaket, Bestell-Nr. 18 zum Preis von je Euro 99*, [7: 20]; 2) **дій**: *Soll nicht das Kindergeld erhöht, sondern die Ganztagsbetreuung von Kindern verbessert werden?* [8: 11]; 3) **матерії та простору**: *Das christliberale Kabinett muss umgebildet werden – Anfang vom Ende der Adenauer-Ära* [5: 110]; 4) **людей**: *Als Vorbilder, denen wir alle nacheifern, zählte er außerdem auf: Joseph von Görres, ... Carl von Ossietzky, Theodor Wolff* [5: 10]; 5) **соціального статусу людини**: *Verfasser von Standardwerken wie Machiavelli (1982) und Gewalt und Ordnung (1992)* [8: 100]. Як і в попередньому випадку, набори ЛСП, з якими прийменник *von* виявляє стандартні зв'язки в публіцистиці, відрізняються від відповідних наборів у художній літературі. Спільним для обох стилів є зв'язок із ЛСП іменників на позначення *міри*. У художньому стилі виявлено стандартні зв'язки також із ЛСП іменників на позначення *характеристик живих та неживих об'єктів, мови, процесів та символів*, у публіцистиці – *дій, матерії та простору, людей, соціального статусу людини*. Отже, статистично значущі зв'язки прийменників із ЛСП іменників у певному функціональному стилі залежать не тільки від внутрішньомовних факторів, але й від лексичного складу текстів окремих функціональних стилів.

Прийменники *zu* та *von* реалізують у сполученні з іменниками зліва в наведених вище прикладах другорядні значення. Отже, в публіцистичних текстах, як і в художніх, прийменники реалізують у позиції іменника зліва свої похідні значення. Перевіримо цю гіпотезу на матеріалі решти прийменників, що виявили "стандартні зв'язки" з ЛСП іменників у позиції зліва.

Прийменник *für* виявляє найбільшу інтенсивність сполучуваності з іменниками в позиції ліворуч, які позначають *абстракції, час, міру, державу, терміни*. Він реалізує свої другорядні значення – приналежності, умови, підпорядкованості, призначення, заміщення. Основне значення – мети (наприклад: *wir sind für Neuerungen; Institut für Leibesübungen*) залишається у сполученні з іменниками в позиції ліворуч нереалізованим.

Прийменник *an* має статистично значущі зв'язки з ЛСП іменників у позиції ліворуч, які позначають *форму, модальність, психіку, процеси*. Як і в попередньому випадку, основне значення прийменника *an* – просторове – у позиції ліворуч не реалізоване.

Прийменник *auf* характеризується слабкими синтагматичними зв'язками з ЛСП іменників у позиції ліворуч, які позначають *абстракції, психіку, мову, державу*. Основне значення прийменника *auf* – просторове, наприклад: *auf dem Pferd sitzen; die Vase steht auf dem Tisch; auf dem Mond landen; sich auf die Couch setzen; die Vase auf den Schrank stellen; auf den Baum klettern*, яке в нашій вибірці в позиції іменника ліворуч не реалізується.

Прийменник *in* має найбільшу силу зв'язку з іменниками в позиції ліворуч, які позначають *психіку, соціальний статус людини, мистецтво*. Як і в попередніх випадках, у жодному з наведених прикладів не реалізується основне – просторове – значення прийменника *in*.

Прийменник *nach* має сильні та середні статистично значущі зв'язки з підкласами іменників у позиції ліворуч, які позначають *процеси і модальність*. Основне значення – напрямку – у наведених прикладах не зафіксоване.

Прийменник *gegen* має середні та слабкі зв'язки з іменниками в позиції ліворуч, які позначають *дії і процеси*. Тут реалізовані другорядні значення – протидії, протистояння. Значення напрямку, відмічене у словнику DUDEN як основне (*gegen die Mauer lehnen, gegen den Wind rudern, gegen die Tür schlagen*), у сполученні з іменником у позиції ліворуч не зафіксоване.

Прийменник *um* виявляє зв'язки середнього та слабого ступеня інтенсивності у сполученні з іменниками в позиції ліворуч, які позначають *дії та процеси*. Основне значення – колоподібний рух навколо певного пункту (*um das Haus [herum]gehen; um die Welt segeln*), оточення (*sie saßen um den Kamin; um den Platz herum stehen Bäume*), у позиції зліва не відмічається.

У прийменників *gegenüber* та *durch* зафіксовано стандартні зв'язки з іменниками лише в позиції зліва. Прийменник *gegenüber* характеризується вищою за теоретично очікувану сполучуваністю з іменниками на позначення: *будівель і людей*. Особливістю цього прийменника є постпозиція у сполученні з іменником, тому в позиції зліва теоретично можливе вживання прийменника *gegenüber* в основному значенні – просторовому. У наведених прикладах реалізуються похідні значення досліджуваного прийменника – порівняння (*herkömmlichen Wohnhäusern gegenüber*) та відношення до певної особи чи справи (*Augstein gegenüber*). Для прийменника *durch* характерна вища за теоретично очікувану сполучуваність з іменниками, що позначають *процеси та абстракції*. Основне значення прийменника *durch* – просторове – у сполученні з іменниками в позиції зліва не реалізується.

Решта прийменників мають по одному стандартному зв'язку з ЛСП іменників у позиції зліва, а саме: 1) прийменники *über, unter* та *mit* з підкласом іменників, що позначають *мову*; 2) прийменник *vor* з іменниками на позначення *характеристик живих та неживих об'єктів*. Основні значення прийменників *über, unter, vor* (просторові) та *mit* (спільності) у позиції зліва не зафіксовані. Отже, гіпотеза про те, що в публіцистичних текстах, як і в художніх, прийменники реалізують у позиції іменника зліва свої другорядні значення, підтверджується на матеріалі всіх досліджуваних прийменників. Це пояснюється тим, що іменник, як актант у прийменниково-іменниковій фразі, є основним носієм значення сполучення, тому головне значення прийменника "знебарвлюється".

Проаналізуємо тепер особливості інтенсивності реалізації значень прийменників у сполученні з іменниками в позиції праворуч. У результаті статистичного аналізу альтернативних таблиць, складених на основі вихідних

таблиць частоти вживання, було встановлено, що 26 прийменників – *inklusive, innerhalb, laut, ab, aus, bei, mit, nach, seit, von, zu, bis, für, gegen, ohne, per, pro, um, an, auf, hinter, in, neben, über, unter, vor* – мають зв'язки, в яких емпіричні частоти виявилися вищими за теоретично очікувані величини з ЛСП іменників в позиції справа. Найбільшу кількість статистично значущих зв'язків виявив прийменник *auf* (9 зв'язків), за ним ідуть прийменники *bei* (6), *mit* (5), *nach* (5), *zu* (5), *aus* (7), *an* (4), *in* (7), *vor* (4). Прийменники *für, ohne, unter* мають по три стандартні зв'язки, прийменники *ab, seit, von, bis, pro, über* – по два. Решта прийменників має по одному статистично значущому зв'язку. Стандартні зв'язки зафіксовано з 26-ма ЛСП іменників з 30-ти досліджуваних, найбільшу кількість зв'язків – дев'ять – виявлено у сполученні з ЛСП іменників на позначення *часу*. Не зафіксовано стандартних зв'язків з іменниками на позначення *фауни, флори, природних речей, психіки*.

Простежимо конкретні випадки семантичних зв'язків прийменника *auf*. Досліджуваний прийменник має стандартні зв'язки середнього ступеня інтенсивності з іменниками в позиції праворуч, які позначають *мову*: *Auf FOCUS-Anfrage wollte Uhrlau am vergangenen Freitag den Vorgang nicht kommentieren* [8: 36] і слабкі зв'язки з іменниками на позначення: 1) *харчів, напоїв*: *Da saß der lebendige Weihnachtsmann und aß ohne Gewissensbisse Wurst auf Brot* [6: 69]; 2) *дороги*: *Auf der Zielgerade vor der Wahl werden Westerwelles FDP, Zimmers PDS und Foschers Grüne immer wichtiger* [8: 6]; 3) *атрибутів людини*: *Oben links: Rudolf auf dem Arm seiner Schwester Margret ...* [5: 10]; 4) *модальності*: *Für beschauliche Kompromissgespräche am liberalen Kaminfeuer empfehlen wir Wolfgang Gerhardt, auf Wunsch auch aufbrausend* [8: 150]; 5) *держави*: *Stern-Gründer Henri Nannen und Augstein beim Schreiben einer Augstein-Rede für eine neue Ostpolitik auf dem FDP-Bundesparteitag 1967 in Hannover* [5: 80]; 6) *природи*: *Sein einziger Rivale ist Gabe (ebenfalls Jet Li), Polizist auf unserer Erde ...* [5: 225]; 7) *механізмів*: *Wer war dabei, als auf einem Schiff in Cannes die Rechte an der Fernsehserie Die Simpsons den Besitzer wechselten?* [7: 26]; 8) *штучних речей*: *Auf unserer neuen DVD haben wir die kompletten SPIEGEL-Jahrgänge 1994 bis 2001* [5: 215]. З іншими ЛСП іменників прийменник *auf* або взагалі не сполучається, або не виявляє статистично значущих зв'язків. Як і в попередніх випадках, відсутність будь-яких зв'язків може вказувати як на "заборону" сполучуваності, так і на відповідність емпіричних частот теоретично очікуваним.

Порівняння контекстуальної реалізації значень прийменника *auf* зі словниковою статтею [12] показало, що у сполученні з іменниками в позиції праворуч реалізуються як основне, так і похідні значення досліджуваного прийменника. При цьому стандартні зв'язки середнього ступеня інтенсивності зафіксовано з прийменником у похідному 5-му значенні – при вказівці на причину, передумову якоїсь дії. Зв'язки слабкої інтенсивності виявлено як при сполученні прийменника *auf* в основному, так і в похідних значеннях. Отже, гіпотеза про те, що **прийменник в основному значенні може мати як сильні, так середні і слабкі зв'язки**, підтвердилась на матеріалі публіцистичного стилю.

Порівняємо дані про інтенсивність сполучуваності прийменника *auf* у художньому і публіцистичному стилях [16]. У художньому стилі досліджуваний прийменник має 4 зв'язки середнього ступеня інтенсивності з іменниками на позначення *просторових об'єктів, штучних речей, абстракцій, дороги* та 3 слабкі зв'язки з іменниками ЛСП "механізми", "матерія та простір", "атрибути людей". Спільними в обох стилях є сполучення з іменниками на позначення дороги, атрибутів людини, механізмів, штучних речей, в яких прийменник *auf* реалізує своє основне – просторове – значення. У художньому стилі зафіксовано, крім цього, статистично значущі сполучення з іменниками ЛСП "просторові об'єкти", "абстракції", "матерія та простір", у публіцистиці – "мова", "харчі і напої", "модальність", "держава", "природа". Наша гіпотеза про те, що **сполучуваність у певному стилі зумовлена не тільки внутрішньомовно (відповідністю актуалізованих сем прийменника та іменника), а також залежить від денотативної активності семантичних підкласів іменників, з якими прийменник пов'язаний**, підтвердилась на матеріалі публіцистики.

Розглянемо випадки сполучуваності прийменників з ЛСП іменників із сильним ступенем інтенсивності в текстах сучасної публіцистики. Якщо порівняти значення прийменників у тексті та у словниковій статті [12], виявиться, що в сполученнях із сильним ступенем інтенсивності реалізуються як основні, так і похідні значення прийменників, тобто **статус значення у словниковій статті не впливає на інтенсивність сполучуваності прийменника в мовленні**.

Проаналізуємо випадки кореляції прийменників із ЛСП іменників із середнім ступенем інтенсивності. Зафіксовано реалізацію як основних значень прийменників, як-от: *mit* (спільність, співдія), *an, aus, hinter, neben, in* (у просторовому значенні), *inklusive* (у значенні включення), *laut* (відповідність), так і другорядних, як-от: *von* (точка відліку), *zu* (у часовому відношенні; у значенні модальності), *an, vor* (у часовому відношенні), *ab* (у часовому відношенні та для позначення почерговості, порядковості), *bis* (у значенні міри), *nach* (у значенні порядковості). Основне та другорядні значення виявляються в прийменників залежно від семантики пов'язаних із ними іменників. Так, просторове значення прийменників *an, aus, hinter, neben, in* узгоджується з семантикою іменників на позначення будівель, матерії та простору, власними назвами країн та місцевостей, часове значення прийменників *zu, an, vor, ab* – у сполученні з іменниками ЛСП часу. **Висока інтенсивність зв'язків прийменників та ЛСП іменників внутрішньо зумовлюється відповідністю сем, а зовнішньо відображає особливості функціонування та комбінування лексичних одиниць у текстах публіцистичного стилю. У складі вільного поширювача прийменниково-іменникової фрази на рівні речення або іменникового сполучення прийменник є носієм основного значення і сприяє конкретизації актуалізованих сем іменника.**

Розглянемо випадки статистично значущих зв'язків прийменників із ЛСП іменників зі слабким ступенем інтенсивності. Слід зазначити, що в публіцистиці, як і в текстах художнього стилю, зафіксовано найбільшу кількість статистично значущих зв'язків зі слабким ступенем інтенсивності. У цих сполученнях реалізуються як

основні значення прийменників, наприклад: *an, in, über, vor* (просторове значення), *seit, bis* (часу), *ohne* (відсутності), *innerhalb* (часу), так і другорядні, причому спектр другорядних значень набагато ширший, ніж у випадку сполучень з сильними та середніми стандартними зв'язками. Так, прийменники у тексті реалізують наступні похідні значення: *nach* (часу; послідовності), *von* (приналежності), *zu* (модальне, приналежності), *für* (приналежності; мети), *um* (часу, міри), *in* (часу), *über* (позначення змісту повідомлення), *unter* (належності; підпорядкованості), *vor* (часу), *bei* (приналежності, модальності) тощо. Як і в попередніх випадках, основне та другорядні значення виявляються в прийменників відповідно до семантики пов'язаних із ними іменників.

Отже, особливість значущих зв'язків полягає в тому, що вони вказують на однорідні структурні елементи мови, які своєю взаємодією забезпечують її функціонування. Сполучення слів у моделі "прийменник" + "лексико-семантичний підклас іменника" складає каркас мовного оформлення тексту певного функціонального стилю. На прикладі публіцистики ми визначили основні відхилення частоти сполучень від теоретично очікуваних величин. Висока інтенсивність сполучуваності певних сем прийменників та іменників свідчить про те, що сполучуваність прийменників з іменниками відповідних лексико-семантичних підкласів не є випадковою. Семантичні зв'язки з високою, середньою та слабкою інтенсивністю сполучуваності становлять, на нашу думку, характерний набір ознак функціонального стилю публіцистики. Сполучуваність ґрунтується на законах смислового узгодження, стильові фактори не в змозі їх відмінити, вони лише підлаштовують ці закони до виконання завдань тієї чи іншої комунікативної сфери мови. У наступних роботах планується дослідити сполучуваність прийменників з ЛСП іменників у науковому стилі і зробити порівняльний аналіз сполучуваності в трьох функціональних стилях сучасної німецької мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Шмелёв Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики (на материале русского языка). – М.: Наука, 1973. – 280 с.
2. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. – М.: Наука, 1974. – 367 с.
3. Гудавичюс А.Й. Использование метода компонентного анализа в исследовании семантической структуры слова // Актуальные проблемы лексикологии: Труды Всесоюз. научн. конф. – Минск: Изд-во БГУ, 1970. – С. 63-64.
4. Селиверстова О.Н. Труды по семантике. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 960 с.
5. Der Spiegel. – № 46, 11 листопада 2002 р. – 244 с.
6. Der Tagesspiegel. – № 17071, 11 грудня 2002 р. – 32 с.
7. Die Zeit. Wochenzeitung für Politik, Wirtschaft, Wissen und Kultur. – № 50. – 5. Dezember 2002. – 88 S.
8. FOCUS. Das moderne Nachrichtenmagazin. – № 38, 16. September 2002. – 228 S.
9. Frankfurter Allgemeine Zeitung für Deutschland. – № 285 / 49 D, 7. Dezember 2002. – 90 S.
10. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики. – Киев: УМК ВО, 1989. – 155 с.
11. Engel U. Deutsche Grammatik. – 3. Aufl. – Heidelberg: Groos, 1996. – 888 S.
12. Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Hrsg. von G. Drosdowski. – 5. Aufl. – Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag, 1995. – 864 S.
13. Кудрявцева О.Д. Вживання прийменників з підкласами іменників сучасної німецької мови // Германська філологія: Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 155. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 159-189.
14. Левицкий В.В. Семасиология. – Винница: Нова книга, 2006. – 512 с.
15. Бистрова Л.В. Вивчення синтагматичних зв'язків слів за допомогою статистичних методів // Мовознавство. – 1978. – № 4. – С. 44-48.
16. Кудрявцева О.Д. Кількісно-якісні особливості сполучуваності прийменників із лексико-семантичними підкласами іменників у сучасній німецькій мові (на матеріалі художнього стилю) // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці: ЧНУ. – 2008. – Вип. 370-371: Германська філологія. – С. 87-99.

Матеріал надійшов до редакції 04.10. 2008 р.

Кудрявцева Е.Д. Количественные и качественные характеристики сочетаемости предлогов с лексико-семантическими подклассами существительных в современном немецком языке (на материале публицистического стиля).

В статье с помощью статистических методов исследуется семантическая сочетаемость предлогов с лексико-семантическими подклассами существительных. Кроме частоты употребления рассматриваются основные параметры сочетаемости – широта и интенсивность. Широта сочетаемости зависит от широты семантики, морфологического строения и функциональной активности лексических единиц. Интенсивность сочетаемости обусловлена активизацией сем ядра и коллоката в определенном функциональном стиле.

Kudryavtseva O.D. Quantitative and Qualitative Characteristics of Prepositional Combinability with Lexico-Semantic Subclasses of Nouns in the Modern German Language (on the Basis of Publicistic Style).

The article considers semantic compatibility of prepositions and lexico-semantic noun classes by means of statistical methods. Aside from the quantity of usage it also deals with basic parameters of combinability – latitude and intensity.

The latitude of compatibility depends on the width of semantics, morphological structure and functional activity of lexical units. The intensity of compatibility is determined by the activity of nucleus and collocate sems in a certain functional style.